

Covid-19 โรคเปลี่ยนคน คนเปลี่ยนโลก'63 Series

“กำห้ำ” ความทรงจำจากประสบการณ์ มุมมอง และการรับมือกับโรคโควิด -19 ของชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านชายแดนไทย-เมียนมา

อาทิตย์ แผ่บุญ

บทคัดย่อ

บทความนี้สำรวจว่าชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านชายแดนไทยและเมียนมา ใช้ประสบการณ์ที่พวกเขาเคยเผชิญกับโรคระบาดตอนที่อยู่ในรัฐฉานประเทศเมียนมา ต่อการแพร่ระบาดของ COVID-19 อย่างไร โดยมีพื้นที่ศึกษาคือ บ้านปางใน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ 2512 ถึง 2540 ข้อมูลในบทความนี้ถูกเก็บตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเมษายน พ.ศ 2563 ผ่านการสัมภาษณ์สังเกตอย่างมีส่วนร่วม ชาวบ้านเจ้าหน้าที่ อสม. หมอพื้นบ้าน ในฐานะที่ผู้เขียนซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชน ก่อนที่จะอพยพชาวบ้านเคยเผชิญกับการระบาดของโรคประหลาดในเมียนมา โรคดังกล่าวคร่าชีวิตสัตว์เลี้ยงที่พวกเขาเลี้ยงไว้อย่างไม่ทราบสาเหตุ ชาวบ้านเรียกการระบาดครั้งนั้นว่า “กำห้ำ” และในปี พ.ศ 2563 เกิดการระบาดของ COVID -19 ชาวบ้านต่างเรียกขานว่า “กำห้ำคน” เพราะเกิดการล้มตายของคนจำนวนมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อกันว่าการระบาดนี้เป็นบทลงโทษจากผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เพราะมนุษย์ในโลกทุกวันนี้ไม่เคารพต่อกฎแห่งธรรมชาติขาดเมตตาต่อเพื่อนร่วมโลก เช่น การทารุณกรรมหรือฆ่าสัตว์ที่ไม่มีทางสู้โดยไม่มี ความจำเป็น พวกเขาเรียกการกระทำลักษณะนี้ว่า “เมื่อก” นอกจากนี้พวกเขาปรับใช้พิธีกรรมตามความเชื่อที่เคยทำในรัฐฉานเพื่อป้องกันโรคภัย ในระดับครัวเรือนชาวบ้านมีการเช่นไหว้ผีบ้านผีเรือนในบ้านของตน ในระดับชุมชนชาวบ้านมีการรวมตัวกันทำพิธีที่เรียกว่า “จุดไล่เทียนกำห้ำ” ในขณะเดียวกันก็มีการ “เลี้ยงผีเจ้าบ้านเจ้าเมือง” ขอให้เจ้าบ้านเจ้าเมืองปกป้องคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวทั้งที่อยู่ในและนอกชุมชน นอกจากการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่ออันเป็นเกราะป้องกันสภาพจิตใจแล้ว ชาวบ้านยังป้องกันสุขภาพร่างกายตนเองโดยการใช้เครื่องมือสื่อสาร อาทิ โทรศัพท์มือถือ ทีวี ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับโรคอย่างใกล้ชิด และที่สำคัญชาวบ้านพยายามอย่างสุดความสามารถ เพื่อปฏิบัติตามมาตรการของรัฐ เช่น การกินอาหารปรุงสุก ใช้ช้อนกลาง หมั่นล้างมือ และรักษาความสะอาดของบ้านเรือน

คำสำคัญ: 1. ชาวไทใหญ่ 2. โรคระบาด 3. กำห้ำ 4. โควิด-19

บทนำ

ต้นปี พ.ศ. 2563 เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนทั่วโลกกำลังพยายามอย่างหนักหน่วงในการเอาชีวิตรอดจากของ Covid-19 หรือ โควิด 19 ที่กำลังระบาดไปเกือบทั่วทุกมุมโลก ประชาชนในหลายๆ ประเทศไม่เพียงแต่หวังวิตกกังวลว่าจะได้รับเชื้อเท่านั้น แต่ประชาชนกำลังได้รับผลกระทบจากการประกาศ Lockdown ของรัฐบาลแต่ละประเทศ การประกาศปิดพื้นที่ตั้งแต่ระดับจังหวัดไปถึงระดับประเทศนั้นทำให้ระบบเศรษฐกิจชะงักงัน ประชาชนเริ่มได้รับผลกระทบเรื่องปากท้องหลายคนกลายเป็นคนตกงานไร้เงิน ไร้อาหาร รวมไปถึงไร้ที่อยู่อาศัย ตัวการของสถานการณ์ที่ย่ำแย่ก็คือ โควิด-19 เป็นไวรัสสายพันธุ์น้องใหม่สังกัดในตระกูลโคโรนาไวรัส (Coronavirus) โดยสันนิษฐานว่าเป็นเชื้อโคโรนาที่อยู่ในค้างคาวผสมกับเชื้อโคโรนาที่อยู่ในหมู แพ็ดพัฒนาตัวเองเป็นไวรัสสายพันธุ์ที่สามารถติดจากสัตว์สู่คน พบผู้ติดเชื้อรายแรกในเมืองอู่ฮั่น (Wuhan) มณฑลเหอเป่ย์ (Hubei) ประเทศจีน เป็นชายวัย 55 ปี ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 และพบผู้ที่ติดเชื้อหลายสิบคนในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามทางการจีนพยายามหาผู้ติดเชื้อรายที่ศูนย์ (Patient Zero) แต่ความพยายามกลับล้มเหลว ทางสาธารณสุขของจีนคาดการณ์ว่าผู้ป่วยรายที่ศูนย์น่าจะได้รับเชื้อไวรัสนี้มาจากการรับประทานสัตว์ที่มีเชื้อเข้าไป เพียงไม่กี่สัปดาห์หลังจากนั้นจีนมีผู้ป่วยจากโควิดเพิ่มขึ้นจากหลักร้อยเป็นหลักพันและจากหลักพันเพิ่มเป็นหมื่น ในระยะแรกของการตรวจพบผู้ติดเชื้อจีนยังไม่มีมาตรการใดๆ รองรับการแพร่ระบาดของเชื้อทำให้ประชาชนที่ติดเชื้อเดินทางเข้าออกประเทศได้ตามปกติ ทำให้หลายประเทศต่างก็พบผู้ที่ติดเชื้อและทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ก่อนที่รัฐบาลจีนจะฉุกคิดและออกมาตรการ lockdown ประเทศในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2563 เพื่อสกัดการแพร่เชื้อในเวลาต่อมา ในขณะที่ประเทศไทยการพบผู้ติดเชื้อรายแรกและมีการแถลงอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2563 เป็นหญิงชาวจีนที่เดินทางเข้ามายังประเทศไทยและผ่านกระบวนการตรวจคนเข้าเมืองเมื่อ วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2563 (Thai PBS, 2563) หลังจากนั้นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สั่งการ lockdown ทำให้สถานประกอบการที่มีความเสี่ยงเข้าข่ายที่สามารถกระจายเชื้อไวรัสได้ถูกปิดลง เกิดปรากฏการณ์คนตกงานถูกเลิกจ้างและการก้าวเข้าสู่ระบบการทำงานแบบ work from home เพื่อลดการแพร่ของเชื้อไวรัส ในหัวข้อนั้นกล่าวว่า “อยู่บ้านหยุดเชื้อเพื่อชาติ” เพื่อจำกัดการเคลื่อนที่ของประชาชน ทันทีที่มาตรการถูกประกาศออกมาเหล่าประชาชน โดยเฉพาะลูกจ้างต่างพากันเคลื่อนที่ออกจากกรุงเทพ เพื่อกลับไปอยู่บ้านต่างจังหวัดหวังลดปัญหาค่าใช้จ่าย ในขณะที่ นายเจริญฤทธิ์ สงวนสัตย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ประกาศมาตรการปิดสถานประกอบการ 28 ประเภท ที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรค พร้อมทั้งเพิ่มความเข้มงวดในการคัดกรองประชาชนที่เดินทางเข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ (TNN, 2563)

“โควิด ไม่เลือกเพศ ไม่เลือกเชื้อชาติ, ศาสนา ไม่เลือกชนชั้น” เป็นนิยามความร้ายกาจไร้ความปรานีของโรคโควิด-19 เพราะไม่เพียงประชาชนชาวไทยเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบจำใจต้อง

กลับถิ่นกำเนิด แต่เหล่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ก็ต้องหอบกระเป๋ากลับบ้านฐานเช่นเดียวกัน

ไกลออกไปราว 260 กิโลเมตร หมู่บ้านเล็กๆ กลางหุบเขาอยู่ระหว่างรอยต่อของประเทศไทยและเมียนมาอย่างหมู่บ้านปางใน เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทใหญ่ บ้านปางในเป็นหมู่บ้านแรกๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีการตื่นตัวเกี่ยวกับการระบาดของโรคโควิด-19 และเป็นหมู่บ้านรายแรกๆ ที่มีมาตรการห้ามคนที่เดินทางมาจากต่างประเทศหรือจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงเข้าหมู่บ้าน หลังจากมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งเดินทางกลับมาจากเกาหลีใต้ ในยุคที่เทคโนโลยีการสื่อสารถูกพัฒนาอย่างก้าวกระโดด โทรศัพท์ วิทยุ รวมไปถึงโทรศัพท์เคลื่อนที่เป็นอุปกรณ์การสื่อสารที่มีพละพลาภาพ ทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงข่าวสารการระบาดของโรคได้อย่างรวดเร็ว ยิ่งมีการกระจายข่าวสารมากเพียงใด ชาวบ้านก็ยิ่งรับรู้และตื่นตัวมากเท่านั้น ในขณะที่ทางการออกประชาสัมพันธ์อธิบายเรื่องที่มาของโรคโควิด-19 รวมไปถึงวิธีการต่างๆ ในการดูแล ป้องกัน และควบคุมการระบาดของโรค แต่บางครั้งการประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ ถูกนำเสนอออกมาเป็นภาษาไทยพร้อมทั้งศัพท์ทางการแพทย์มากมายที่ชาวบ้านไม่ค่อยเข้าใจ และส่วนมากเป็นการยกเอาหลักการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยอธิบายซึ่งเป็นสิ่งที่ห่างไกลจากค่านิยม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวบ้าน แม้ว่าชาวบ้านได้เห็นหน่วยงานทางการเมืองทุกระดับชั้นตั้งแต่รัฐบาลจนถึงผู้นำชุมชนมีความพยายามช่วยชี้แนะแนวทางการป้องกันสุขภาพร่างกายของชาวบ้าน แต่การรายงานสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของโรครวมไปถึงการรายงานสถิติของผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตบนท่อนักดกใจความเชื่อมั่นของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะพวกเขาไม่เพียงแต่เป็นกังวลว่าโรคร้ายจะเข้าถึงตัวของตนเองเท่านั้น แต่ยังมีลูกหลานญาติสนิทมิตรสหายที่ยังติดค้างอยู่พื้นที่เสี่ยงอื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้ชีวิตท่ามกลางความไม่แน่นอน

แต่กระนั้น ชาวไทใหญ่บ้านปางในเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้ยอมจำนนกับความไม่รู้ไม่เข้าใจ จมอยู่กับความกังวลใจโดยไม่ทำอะไร แต่ตรงกันข้ามพวกเขาได้นำเอาประสบการณ์จากความทรงจำเมื่อตอนเผชิญหน้ากับโรคระบาดตอนอยู่ที่รัฐฉานประเทศเมียนมา มาเป็นบทเรียนและนิยามความหมายของโรคโควิด-19 และอธิบายสาเหตุที่มาของโรคระบาดตามความเชื่อความรู้ความเข้าใจ นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีการนำเอาพิธีกรรมกลยุทธ์ทางวัฒนธรรมการไล่ก่าหล่าจากรัฐฉานมาปรับใช้กับสถานการณ์โรคระบาดในปัจจุบัน การร่วมกันจัดพิธีต่างๆ ขึ้นมานี้ หนึ่งเป็นความหวังว่าจะสามารถป้องกันปิดเป่าให้ตนเองและสมาชิกของหมู่บ้านรอดพ้นจากโรคร้ายแล้ว ยังเป็นการทนุบำรุงเสริมอาการดูแลเยียวยาสุขภาพจิตใจที่กำลังหวั่นวิตกไปตามสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคร้าย

การเขียนบทความนี้จะเป็นการเขียนเชิงการเล่าเรื่อง เปิดโลกทัศน์ของผู้อ่าน เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงมุมมองและการรับมือกับการระบาดของโรคโควิด-19 ของชาวไทใหญ่ที่แตกต่างจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยผู้เขียนใช้เวลาเก็บข้อมูลในช่วงที่กลับไปพักอยู่ที่บ้านปางใน ตั้งแต่ช่วงวันที่ 18

มีนาคม จนถึง วันที่ 31 เมษายน พ.ศ. 2563 เป็นช่วงเวลาประเทศไทยออกมาตรการต่างๆ เพื่อรับมือกับโรคระบาดครั้งนี้อย่างเข้มข้น เนื่องจากประเด็นที่ผู้เขียนพบเจอบางประเด็นเป็นประเด็นที่อ่อนไหวและมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ผู้เขียนจึงขอใช้ชื่อสมมุติของผู้ให้ข้อมูลทุกคน

ในการเล่าเรื่อง ผู้เขียนแบ่งข้อหัวทั้งหมด 7 หัวข้อ โดยในหัวข้อแรก ผู้เขียนจะเริ่มจากการเสนอบริบทพื้นที่และกลุ่มคนในการศึกษาค้นคว้านี้ เพื่อให้มองเห็นลักษณะทางกายภาพของชุมชนและวิถีชีวิตของผู้คน หัวข้อที่สองผู้เขียนจะอธิบายถึง โลกทัศน์ความเชื่อเรื่องร่างกาย โรค และการเจ็บป่วยของชาวไทใหญ่ เพื่อเสนอให้เห็นว่าชาวบ้านมีมุมมองต่อสุขภาพที่ต่างไปจากสาธารณสุขของไทยอย่างไร หัวข้อที่สามจะนำเสนอถึงเสียงสะท้อนของชาวบ้านต่อมาตรการที่ภาครัฐออกมาเพื่อรับมือกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 หัวข้อที่สี่ผู้เขียนจะเสนอให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านจากการนำเสนอข่าวสารที่ไม่ได้ผ่านการตรวจสอบของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หัวข้อที่ห้าจะนำเอาเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของชาวบ้านเมื่อครั้งเผชิญกับโรคระบาดที่ตอนที่อยู่ในรัฐฉาน หัวข้อที่หกผู้เขียนจะนำเสนอว่าชาวบ้านมีมุมมอง ความเชื่อสาเหตุแห่งการเกิดโรค รวมไปถึงวิธีการป้องกัน และการรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดในครั้งนี้อย่างไร และสรุปผลการศึกษาในหัวข้อที่เจ็ด

บริบทชุมชนและวิถีชีวิตคนชายแดน

ณ รอยต่อชายแดนระหว่างไทยและเมียนมาบนดอยกลาง ในเขตอำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นเขาสลับซับซ้อนเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ลุ่มน้ำกกตอนบน บนดอยกลางหรือดอยเวียงกลางมีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ทั้งไทยวน ไทใหญ่ ลahu ดาราอาง และจีนฮ่อ มีหมู่บ้านตั้งกระจายอยู่ทั่วดอยนับสิบหมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านปางต้นเตื่อ หมู่บ้านปางต้นซ้อง หมู่บ้านปางแสนเครือ หมู่บ้านหล่ายอาย หมู่บ้านดอยแหลม หมู่บ้านปางกอก หมู่บ้านปางนอก และหมู่บ้านปางใน ในจำนวนหมู่บ้านเหล่านี้หมู่บ้านปางในเป็นหมู่บ้านหนึ่งเดียวที่ยังมีความคลุมเครือเป็นปัญหาที่ยังตกลงกันไม่ได้ว่าอยู่ในประเทศใดระหว่างไทยกับเมียนมา เพราะต่างฝ่ายต่างก็อ้างข้อเท็จจริงจากการทำแผนที่ของตนเอง (นารี จิตรรักษา, 2548) จากบันทึกของสายหยุด เกิดผล (2528) ที่อธิบายถึงระบบการเสียภาษีของคนในพื้นที่ดอยกลางราวปี พ.ศ. 2491 ว่า คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านปางในก่อนหน้านี้เป็นชาวไทยวน ช่วงหนึ่งในอดีตที่ทหารเมียนมาเข้ามาตั้งค่ายอยู่ใกล้บริเวณหมู่บ้าน ชาวบ้านได้รับการคุ้มครองพร้อมทั้งเสียภาษีให้กับกองทัพเมียนมา

นอกจากนี้ พบว่าชาวบ้านเองก็เชื่อว่าหมู่บ้านแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นโดยชาวไทยวนตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (สัมภาษณ์ พ่อเผ่าแก้ว เมื่อปี 2561) พ่อหลวงณรงค์ อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านปางในบอกเล่ากับผู้ศึกษาว่า ท่านยังคงจำได้ว่าพื้นที่แถบนี้เมื่อก่อนมีชาวไทยวนเป็นชาวบ้านและมีทหารเมียนมาตั้งค่ายอยู่ใกล้ๆ เมื่อมีงานในหมู่บ้านทหารเมียนมาก็มักจะเข้ามาร่วมสังสรรค์ (สัมภาษณ์ พ่อหลวงณรงค์ อดีตผู้นำบ้านปางใน เมื่อปี 2562) จนถึงในยุคหนึ่งหลังจากมีการ

สำรวจพื้นที่ของราชการเมื่อปี พ.ศ. 2505 ทางราชการไทยได้สร้างโรงพักและส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาประจำการ พร้อมทั้งขอความร่วมมือชาวบ้านให้เลิกคบค้าสมาคมกับทหารเมียนมา (สายหยุด เกิดผล, 2528 น. 339) วันเวลาล่วงเลยไปราวปี พ.ศ. 2512 มีกองกำลังชนกลุ่มน้อย อันได้แก่ กองกำลังติดอาวุธลาหู่ กองกำลังว้า และกองกำลังจื๋อ เคลื่อนตัวเข้ามาใกล้หมู่บ้านและมีการปะทะกับกองกำลังทัพเมียนมา จนกองทัพอพยพออกจากพื้นที่ เมื่อมีกองกำลังชนกลุ่มน้อยเข้ามาอยู่แทนที่กองทัพเมียนมา ทางราชการไทยจึงเกรงว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจและชาวบ้านจะได้รับความเดือดร้อนจึงมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่และขอความร่วมมือชาวบ้านอพยพออกจากพื้นที่หมู่บ้าน แต่ก็ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ยืนยันจะอยู่ในหมู่บ้าน ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นก็ยังมีชาวไทใหญ่จำนวนหนึ่งอพยพย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านร่วมกับ ชาวไทยวนที่ไม่ยอมอพยพออกจากหมู่บ้านตามคำแนะนำของทางการ

จากปี พ.ศ. 2512 จนถึง ปี พ.ศ. 2526 หมู่บ้านปางในตกอยู่ในการควบคุมดูแลของกองกำลังติดอาวุธลาหู่ โดยมีพญาเจือเป็นหัวหน้าสูงสุด แต่แล้วในช่วงปลายปี พ.ศ. 2526 กองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ของขุนสำได้เคลื่อนย้ายมาตั้งค่ายในบ้านหัวเมิงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยกำลังพลมหาศาลทำให้อิทธิพลของขุนสำแพร่ขยายมาจนถึงชายแดนบริเวณดอยกลาง ทหารของขุนสำเข้าเจรจากับกองกำลังลาหู่ขอตั้งค่ายและโรงเรียนศึกร (โรงเรียนฝึกการเป็นทหาร) แต่ทว่า การเจรจานำมาซึ่งการปะทะระหว่างทั้งสองกองกำลัง ฝ่ายลาหู่ที่มีกำลังพลน้อยกว่าจำเป็นต้องออกจากพื้นที่ชายแดนบริเวณนี้ไป จนหมู่บ้านปางในอยู่ภายใต้อิทธิพลของขุนสำในที่สุด การที่บริเวณชายแดนลุ่มน้ำกตอนบนรวมไปถึงชายแดนบริเวณดอยกลางถูกปกคลุมไปด้วยอิทธิพลของขุนสำทำให้มีชาวไทใหญ่จำนวนมากอพยพได้อย่างสะดวกเพราะมีทหารไทใหญ่คอยช่วย เมื่อเข้ามาแล้วจึงกระจายกันไปอยู่ในพื้นที่ต่างๆ บ้านปางในเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทาง เพราะนอกจากอาณาบริเวณในการควบคุมของขุนสำแล้ว ในหมู่บ้านปางในก็ยังมีพื้นที่ให้ชาวบ้านได้เลือกสร้างบ้านเรือนและจับจองเป็นที่ทำกิน ช่วงเวลาในการอพยพเข้ามาของชาวบ้านแบ่งได้เป็น 3 ระลอก ระลอกแรกช่วงปี พ.ศ. 2512 ระลอกที่สองช่วงปี 2535-2538 ระลอกที่สามช่วงหลังปี พ.ศ. 2539 และลดลงเนื่องจากขุนสำยอมวางอาวุธมอบตัวกับรัฐบาลเมียนมา หลังจากถูกรัฐบาลไทยกดดันอย่างหนัก หลังจากสิ้นอิทธิพลของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่แล้วทางการไทยได้ส่งเจ้าหน้าที่ทหารซึ่งมีทั้งทหารพราน ตำรวจตระเวนชายแดน เข้ามาตั้งค่ายประจำการอยู่ในหมู่บ้านปางในอีกครั้ง เส้นทางหลายเส้นทางที่ชาวบ้านให้อพยพเข้ามาถูกปิด ราชการไทยถือโอกาสนี้เข้ามาควบคุมจำนวนผู้คนและพื้นที่ในหมู่บ้านปางในอีกครั้ง กระทั่งภายหลังมีการจัดการสำรวจจำนวนคนและออกบัตรแสดงตน (บัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง) ให้กับชาวบ้าน ปัจจุบันจำนวนชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านมีมากถึง 1,000 คน มีจำนวนหลังคาเรือนกว่า 700 หลังคา โดยมีสถานะทางบุคคลตามกฎหมายไทยแตกต่างกัน เหล่าลูกหลานผู้อพยพที่เกิดในหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้รับสถานะคนไทยราวร้อยละ 20 คนที่ยังถือบัตรประจำตัวบุคคลพื้นที่สูงประมาณร้อยละ 60 และคนที่ไม่มีเอกสารแสดงตนใดๆ

ประมาณร้อยละ 20 เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่อาศัยในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลาอันจึงสามารถสื่อสารภาษาล้านนาและภาษาไทยกลางได้บ้าง รวมถึงมีปฏิสัมพันธ์กับชาวไทยวนในหมู่บ้านใกล้เคียง การดำรงชีวิตประจำวันบางอย่างในพื้นที่ชายแดนของชาวบ้านแตกต่างไปจากตอนที่อยู่ใรัฐฉานอย่างสิ้นเชิง เช่น ในหมู่บ้านนี้พวกเขาไม่สามารถปลูกข้าวได้เองเนื่องจากสภาพดินที่ไม่เอื้ออำนวย การเข้ามาของสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่อีกแง่หนึ่งในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมรวมถึงประเพณีบางอย่างยังคงถูกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันบางอย่างก็ถูกปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคมและยุคสมัย

ความเชื่อเรื่อง ร่างกาย โรค และความเจ็บป่วยของชาวไทใหญ่บ้านปางใน

ไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ในประเทศเมียนมา ทั้งนี้ ชาวไทใหญ่มีรัฐเป็นของตนเองคือ รัฐฉาน (Shan state) หรือที่พวกเขาเรียกว่า “เมิงไต” ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เชื่อกันว่าชาวไทใหญ่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศจีน แต่ภายหลังชาวไทใหญ่จำนวนหนึ่งอพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่เมียนมา จนเกิดความขัดแย้งทางการเมืองที่ทำให้ชาวไทใหญ่ต้องหนีตายออกจากประเทศเมียนมา

ชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านปางในอพยพเข้ามาจากหลากหลายเมืองทางรัฐฉานตอนใต้ อาทิ เมืองเกียงตอง เกียงคำ ลำเลี้ยว เมืองสู้ เมืองกึ่ง เมืองเปียง เมืองสาด ชาวไทใหญ่ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลไท มีภาษาพูดในตระกูลไทกะไต มีวัฒนธรรมและความเชื่อบางอย่างร่วมและคล้ายคลึงกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ ไทขิ่น

แม้ชาวไทใหญ่บ้านปางในจะมาจากหลากหลายเมือง มีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องสำเนียงการพูด ขนบธรรมเนียมเล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านปางในซึ่งกลายเป็นพื้นที่ที่ช่วยหลอมให้ชาวบ้านได้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ผสมผสานจนเกือบจะกลายเป็นหนึ่งเดียวกัน “เมิงเฮออำมิเจ็งหนัน” (เมืองที่เราเคยอยู่ไม่มีแบบนี้) เป็นคำพูดที่มักจะได้ยินเมื่อหมู่บ้านมีการจัดพิธีกรรมที่แปลกตาไปจากความคุ้นชินของชาวบ้าน แต่ถึงอย่างนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ก็มักจะเข้าร่วมพิธีกันเกือบทุกหลังคาเรือน ยกเว้นก็แต่ชาวบ้านจำนวน 20 คนที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ชาวไทใหญ่คริสต์ในหมู่บ้านปางในจะไม่เข้าร่วมพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกราบไหว้พระพุทธรูปหรือเจ้าเมือง เพราะถือเป็นสิ่งที่ผิดตามหลักศาสนา ในภาษาไทยใหญ่ “ยอก่า” แปลว่า “โรค” พ่อเฒ่าศรีวรรณหมอพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษาความเจ็บป่วยแบบไทใหญ่อธิบายให้ผู้เขียนฟังว่า ชาวไทใหญ่ไม่ได้แบ่งประเภทของยอก่าหรือโรคไว้อย่างชัดเจนตายตัว แต่ชาวบ้านมักจะรับรู้จากประสบการณ์เองว่า โรคหรือยอก่าแบบไหนที่สามารถติดต่อกันหรือไม่ติดต่อกันได้ ทั้งนี้ ในแง่ของความเจ็บป่วย ชาวไทใหญ่เชื่อว่าร่างกายของมนุษย์ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ อวัยวะ 32 ประการ ขั้ว 32 ขั้ว และธาตุทั้ง 4 ธาตุ

หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งเหล่านี้ได้รับความเสียหายหรือเสียหายจะทำให้เกิดความเจ็บป่วยได้ไม่ว่าทั้งกายหรือใจ (สัมภาษณ์ พ่อเผ่าศรีวรรณ หมอพื้นบ้านไทใหญ่ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2563)

นอกจากนี้ ยังมีอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพกายและใจได้นั้นก็คือ การถูกลงโทษจากสิ่งเหนือธรรมชาติหรือผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์ในจินตนาการของชาวบ้านและเกิดจากผลกรรมที่ทำไว้ทั้งจากชาติภพที่แล้วหรือชาติภพนี้ ถึงแม้ว่าชาวไทใหญ่ที่นับถือศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านปางในจะเปลี่ยนศาสนามาเป็นเวลานาน แต่ความเชื่อเรื่องการเมืองอยู่ของขวัญและสิ่งเหนือธรรมชาติก็ยังฝังรากลึกในวัฒนธรรมสุขภาพของพวกเขาเสมอมา

เสียงสะท้อนจากชาวบ้านถึงมาตรการสกัดการแพร่ระบาดของโควิด -19

“เพิ่งกลับมาจากประเทศเกาหลี อยู่ในระหว่างการกักตัว ติดต่อฤทธิ์ฤทธิ์ xx-xxxxxxx”

ป้ายข้อความขนาดเท่ากระดาษเอสี่ถูกแขวนไว้บริเวณหน้ารั้วบ้านของบ้านหลังหนึ่งในหมู่บ้านปางตันซ้อง ห่างจากหมู่บ้านปางในเพียง 2 กิโลเมตร บ้านหลังนี้เป็นบ้านของ นางสาวสวย (นามสมมติ) หญิงสาววัยยี่สิบเอ็ดปีที่เพิ่งเดินทางมาจากประเทศเกาหลีใต้ หลังจากไปทำงานอยู่ที่นั่นในฐานะผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายหรือที่คนส่วนใหญ่เรียกว่า “ผีน้อย” ช่วงที่เธอตัดสินใจเดินทางกลับมาเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ผีน้อยชาวไทยหลายคนในเกาหลีใต้ต้องการจะกลับบ้านเพราะหวาดกลัวกับโควิด-19 ที่เริ่มแพร่ระบาดอย่างหนัก ในประเทศเกาหลีใต้ ภายใต้อความต้องการกลับถิ่นฐานบ้านเกิดผีน้อยหลายคนมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทางกลับ จนเกิดเป็นข้อเรียกร้องให้รัฐบาลไทยช่วยในสถานการณ์ที่ย่ำแย่นี้

สวยยังพอมีเงินเก็บจากการทำงานอยู่บ้างเพียงพอที่เธอจะจ่ายค่าตัวเครื่องบินและเธอทางกลับมายังบ้านเกิด เธอตัดสินใจกลับบ้านอย่างเงียบๆ ด้วยการโดยสารเครื่องบินจากประเทศเกาหลีใต้มายังสุวรรณภูมิและต่อมายังสนามบินเชียงใหม่ ก่อนการเดินทางเธอได้นัดแนะกับทางบ้านให้ไปรับตัวเธอที่สนามบินทันทีที่ลงจากเครื่องบิน ผู้ที่ไปรับเป็นน้ำชายของเธอ สวยกลับถึงบ้านอย่างปลอดภัย แต่ภายใต้ใจความดีใจและโล่งอก สวยประสพกับคำครหาต่างๆ นานาจากชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านทราบว่าเธอจะเดินทางกลับมาหลายคนจึงกังวลว่าเธอจะนำเอาโรคร้ายมาแพร่ให้กับคนในชุมชน แรงกดดันและคำนิทาต่างๆ ส่งผลให้เธอตัดสินใจกักตัว 14 วันตามคำแนะนำของรัฐบาลไทย

การเดินทางกลับมาของสวยในครั้งนั้นนำมาซึ่งการประชุมกันครั้งใหญ่ของผู้นำทั้งสิบชุมชนบนดอยกลาง ผลการประชุมในครั้งนั้นคือ การตัดสินใจ ออกมาตรการเพื่อป้องกันการคนในชุมชนและเพื่อความสบายใจของสมาชิกในชุมชน โดยการไม่อนุญาตให้คนต่างชาติ คนนอกพื้นที่ ผู้ที่กลับมาจากพื้นที่เสี่ยง รวมไปถึงสมาชิกชุมชนที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศเข้าหมู่บ้าน มาตรการ

ดังกล่าวมีผลทันทีหลังจากการประชุมสิ้นสุดลง เหล่าโฆษกประจำหมู่บ้านต่างๆ รับหน้าที่ประกาศเสียงตามสายแจ้งให้สมาชิกของแต่ละชุมชนทราบ เหตุการณ์นี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ชาวไทใหญ่บ้านปางในเข้าปะทะกับการแพร่ระบาดของโรคครั้งแรก หลังจากชาวบ้านรับทราบมาตรการดังกล่าวต่างพากันวิพากษ์วิจารณ์บ้างเห็นด้วยกับมาตรการของหมู่บ้าน บ้างก็เริ่มเป็นกังวลใจว่าสมาชิกในครอบครัวที่ทำงานอยู่ในพื้นที่เสี่ยงจะกลับมาไม่ได้ เมื่อพวกเขาต้องการกลับบ้าน เพราะชาวบ้านให้ความหมายว่า “บ้าน” คือสถานที่ที่ปลอดภัยที่สุด (สัมภาษณ์ลุงวาล่า 16 เมษายน พ.ศ. 2563)

นับตั้งแต่วันที่คณะผู้นำชุมชนออกมาตรการดังกล่าว เสียงตามสายของโฆษกประจำหมู่บ้านปางในก็ดังเข้าเป็น โฆษกของหมู่บ้านปางในคือลุงวิชัย ชายวัย 60 ปี รับหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆระหว่างกำนันกับชาวบ้าน ภาษาที่ใช้การประกาศเป็นภาษาไทยใหญ่สำเนียงเกียงตอง เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย นอกจากข่าวสารที่ได้ฟังจากลุงวิชัยแล้ว ชาวบ้านยังสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคโควิด-19 ผ่านช่องทางทีวีและโทรศัพท์เคลื่อนที่ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีโทรศัพท์มือถือรูปร่างนาตาหันสมัยมีการซื้ออินเทอร์เน็ต จนทำให้สามารถเชื่อมต่อกับสังคมภายนอกชุมชนได้อย่างสะดวกสบาย การรับรู้ความเคลื่อนไหวจากสังคมภายนอกทำให้ชาวบ้านตื่นตัวเกี่ยวกับโรคกันเป็นอย่างมาก ชาวบ้านหลายคนเริ่มโทรศัพท์หาลูกหลานที่ทำงานอยู่ในเมืองใหญ่ เพื่อถามถึงความเป็นอยู่ บางคนขอร้องให้ลูกกลับมาพักอยู่ที่บ้านเพื่อลดความเสี่ยงในการติดโรค

สายวันหนึ่งต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 วันนี้เป็นวันพระใหญ่ปกติชาวบ้านจะหยุดทำงานอยู่บ้านตามธรรมเนียมปฏิบัติ เวลาราวหกโมงเช้าเสียงลุงวิชัยดังขึ้นเช่นเดียวกับทุกๆ เข้า แต่วันนี้ลุงวิชัยไม่เพียงแจ้งข่าวสารจากกำนันเท่านั้น วันนี้ลุงวิชัยประกาศเชิญชวนชาวบ้านออกมาทำความสะอาดหมู่บ้านครั้งใหญ่ โดยการแบ่งชาวบ้านออกเป็นสองกลุ่ม ชาวบ้านผู้ชายได้รับหน้าที่ในการดูแลความสะอาดโดยรอบหมู่บ้าน การเก็บขยะตามเส้นทางสัญจร ส่วนชาวบ้านผู้หญิงได้รับหน้าที่ทำความสะอาดวัดวา ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่อาจมีความเสี่ยงต่อการเป็นแหล่งแพร่เชื้อ จากนั้นลุงวิชัยยังแนะนำให้ชาวบ้านแต่ละหลังคากลับไปทำความสะอาดบ้านของตนเอง หนึ่งเป็นการลดแหล่งแพร่เชื้อและเพื่อสุขภาพลักษณะของตัวเอง เมื่อสิ้นเสียงตามสายชาวบ้านแต่ละหลังคาเรือนต่างเดินทางไปทำความสะอาดตามสถานที่ต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย เมื่อเสร็จแล้วชาวบ้านกลับบ้านและเริ่มทำความสะอาดบ้านเรือนของตนเอง เครื่องนอน เช่น หมอน มุ้ง ผ้าห่ม ถูกนำมาซักและตากกลางแดดที่ร้อนระอุในช่วงหน้าร้อน เช่นเดียวกับเครื่องครัวที่ถูกนำมาทำความสะอาดครั้งใหญ่ในรอบปี ไม่เพียงแต่การทำความสะอาดเท่านั้น บ่ายวันนั้น ลุงเพชร (นามสมมุติ) กำนันตำบลแม่ฮวยพร้อมกับกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน รวม 10 คน เดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน โดยประกาศเรียกประชุมหัวหน้าครอบครัวทุกครัวเรือน วัตถุประสงค์ของการเรียกประชุมครั้งนี้คือ เพื่อประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ และขอแนะนำเกี่ยวกับโรคโควิด -19 เมื่อการประชุมเสร็จสิ้น ข้อมูลที่ชาวบ้านได้รับจากเหล่าผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่คือ วิธีการในการรับมือ

เพื่อให้ห่างไกลจากโรคโควิด -19 อาทิ วิธีการล้างมือด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ อย่างน้อยร้อยละเจ็ดสิบ การสวมหน้ากากอนามัย และการปรับวิธีการดำเนินชีวิตภายในครัวเรือน และชุมชน

“จะไปตามเอาของพวกนั้นมาจากไหนกัน”
(พียอด, 2563)

เป็นประโยคเชิงการพูดตัดพ้อที่ออกมาจากปากของพียอดหนึ่งชาวบ้านที่เพิ่งเข้าร่วมการประชุม เมื่อนำประโยคนี้นี้มาพิจารณาแล้ว พียอดกำลังสะท้อนถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงอุปกรณ์ที่ทางเสนอแนะว่าช่วยลดการระบาดของโรค ชาวบ้านบางคนไม่ทราบแม้กระทั่งว่าอะไรคือ แอลกอฮอล์ อะไรคือ เจลล้างมือ หน้ากากอนามัยก็เคยเห็นแต่ที่บุคคลากรทางการแพทย์สวมในโรงพยาบาล และยังการเปลี่ยนแปลงปรับวิถีการใช้ชีวิตยังเป็นเรื่องยาก เนื่องจากเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ชาวบ้านเก็บเมียงเพื่อยังชีพ วิธีการเก็บเมียงของชาวบ้านลักษณะแบบการเอามือเอารวัน (เอามือเอารวัน) คล้ายคลึงกับการลงแขกเกี่ยวข้าวที่ชาวบ้านต้องช่วยกันเร่งเก็บเมียงก่อนที่จะแก่เกินจนขายไม่ได้ราคา ตอนพักกลางวันนิยมเอาอาหารที่แต่ละครอบครัวทำมาแบ่งปันกันกิน เพราะฉะนั้นมาตรการรักษาระยะห่างแทบเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้สำหรับชาวบ้าน

ราวหนึ่งสองสัปดาห์ถัดมาในวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2563 ทุกหนแห่งในหมู่บ้านชาวบ้านจับกลุ่มกันพูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์ความเลวร้ายโรคระบาด เป็นช่วงเดียวกับที่ยอดผู้ติดเชื้อในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มขึ้น รวมถึงเป็นวันแรกที่ผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์การปฏิบัติตามมาตรการกักตัว ตามคำแนะนำของกระทรวงสาธารณสุขกับชาวบ้านที่เดินทางมาจากทุกอำเภอและทุกจังหวัดโดยไม่มีกรกเว้น ในขณะที่สถานการณ์ในประเทศย่ำแย่ลง มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งกำลังว้าวุ่นใจ เพราะคนในครอบครัวพวกเขาเดินทางไปเยี่ยมญาติที่รัฐฉานก่อนการประกาศปิดหมู่บ้านและด่านพรมแดน ทำให้พวกเขาไม่สามารถกลับเข้ามาในหมู่บ้านได้ ในขณะที่เมียงก็กำลังผลิบานรอเจ้าของมาเก็บก่อนที่จะแก่ขายไม่ได้ราคา ถ้าพวกเขากลับมาไม่ทัน นั้นหมายความว่าพวกเขาจะสูญเสียรายได้ในปีนี้ได้มากกว่าร้อยละสามสิบของรายได้ทั้งหมดต่อปี

ในความรู้สึกของชาวบ้านมาตรการต่างๆ ที่รัฐออก รวมถึงคำแนะนำต่างๆ ในการช่วยยับยั้งป้องกันการระบาดของโรคโควิด -19 กลายเป็นยุทธศาสตร์การรับมือกับความเจ็บป่วยที่มีช่องโหว่มากมาย พวกเขาไม่ได้อยู่ในกลุ่มที่รัฐให้ความสนใจปกป้องจากโรคร้าย อุปกรณ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดหลายอย่างที่ชาวบ้านไทใหญ่บ้านปางในไม่สามารถเข้าถึง ไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหามาให้ เพียงเพราะพวกเขาเป็นบุคคลที่รัฐเรียกว่าต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายขอบของประเทศ

การนำเสนอข่าวปลอม: การเพิ่มเติมความกังวลใจกับชาวบ้าน

ดิ่ง! เสียงข้อความเฟซบุ๊กชุมชนออนไลน์ที่กำลังเป็นที่นิยมกันทั่วโลกดังมากจากโทรศัพท์ที่ส่วย หญิงวัย 38 ปีที่เพิ่งเปิดบัญชีและหัดใช้เฟซบุ๊กได้ไม่นาน ข้อความปลายทางที่ส่งมาจากชื่อบัญชีลูกสาวของเธอที่ทำงานอยู่ในอำเภอฝางห่างจากอำเภอแม่อายุประมาณ 20 กิโลเมตร รายละเอียดของข้อความ เป็นเพียงรูปภาพของป้ายไว้นิลขนาดใหญ่ บนป้ายระบุว่า พื้นที่เฝ้าระวังการติดเชื้อไวรัสโคโรนาในจังหวัดเชียงใหม่ หนึ่งในสถานที่ที่ถูกระบุไว้คือ “ร้านอาหารดอยกลาง” โดยผู้จัดทำระบุช่วงเวลาในการเฝ้าระวัง ตั้งแต่วันที่ 15 ถึง วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2563 ข้อความบนป้ายที่เป็นภาษาไทยถูกเขียนกำกับเป็นภาษาไทยใหญ่ ซึ่งคาดว่าไม่มีใครสักคนทำขึ้นเพื่อให้คนไทใหญ่ที่ไม่สามารถอ่านภาษาไทยได้เข้าใจ นอกจากนี้ยังมีข้อความบรรทัดสุดท้ายระบุถึงหน่วยงานต้นสังกัดที่จัดทำป้ายดังกล่าวขึ้น โดยระบุเป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในตัวเมืองเชียงใหม่ ข้อมูลรูปภาพชุดนี้ถูกส่งต่อกันในวงกว้าง ในแง่หนึ่งทำให้ประชาชนทราบถึงข้อมูลถึงสถานที่ที่อาจเป็นแหล่งแพร่เชื้อ เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ไปยังสถานที่ดังกล่าว แต่ในอีกแง่หนึ่งกลับสร้างความตื่นตระหนกให้แก่ชาวบ้านอย่างมาก โดยเฉพาะชาวบ้านที่อยู่ใกล้กับสถานที่ต่างๆดังกล่าว ชาวไทใหญ่บ้านปางในก็เช่นเดียวกัน การระบุอย่างชัดเจนว่าหนึ่งในแหล่งแพร่เชื้อตั้งอยู่บนดอยกลาง แต่ทว่าชื่อของสถานที่นั้นกลับไม่ตรงกับชื่อร้านอาหารที่ตั้งอยู่บนดอยกลางแม้แต่ร้านเดียว ทั้งนี้เพราะดอยกลางเป็นหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่ค่อนข้างมีชื่อเสียงของอำเภอแม่อายุ นักท่องเที่ยวทั้งในตัวอำเภอและจากที่อื่นนิยมขึ้นมาชมวิทิวทัศน์ที่สวยงาม พร้อมกับนั่งรับประทานอาหาร บนดอยกลางมีร้านอาหารอยู่จำนวน 4 ร้าน หากพิจารณาตามชื่อที่ถูกระบุไว้บนป้ายก็อาจเป็นไปได้ว่าต้องมีร้านใดร้านหนึ่งเป็นแหล่งแพร่เชื้อ ไม่เพียงแค่นั้นชื่อสถานที่เท่านั้น ชาวบ้านยังส่งต่อข้อความที่อ้างว่าได้รับมาจากพยาบาลคนหนึ่งทำงานในโรงพยาบาลแม่อายุ ระบุว่ามีการระบาดหนึ่งเดินทางมาจากประเทศมาเลเซีย เดินทางไปรับประทานอาหารที่ร้านดอยกลาง ก่อนจะพบว่าติดเชื้อโควิด-19 ไม่เพียงแต่ชาวบ้านเท่านั้นที่ตกใจกับเรื่องที่เกิดขึ้น เจ้าของร้านอาหารต่างๆ บนดอยกลางเองก็ตระหนกไม่แพ้กัน

พีเตย เจ้าของหนึ่งในร้านอาหารบนดอยกลาง โพลสข้อความผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัว ปฏิเสธหลังจากที่ร้านของเธอตกเป็นที่จับจ้อง เพราะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาใช้บริการส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวจากในตัวอำเภอ ทำให้พีเตยถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักถึงความประมาท นำมาซึ่งการจับกลุ่มนิทว่าร้ายตีตราว่าร้านนี้เป็นแหล่งแพร่เชื้อ ไม่เพียงเท่านั้นชาวบ้านทั่วทั้งดอยกลางรวมถึงชาวบ้านบ้านปางในถูกต่อต้านอย่างหนักเมื่อเข้าไปทำธุระในตัวอำเภอ เพราะถูกมองว่าอาจเป็นกลุ่มเสี่ยงติดเชื้อโควิด -19

เหมือนเคราะห์ซ้ำกรรมชด วันรุ่งขึ้นลุงวิชัยประกาศเสียงตามสายเตือนให้ชาวบ้านเฝ้าระวังป้องกันตนเองและสมาชิกในครอบครัว โดยอ้างว่าได้รับข่าวสารมาจากกรรมการผู้นำชุมชนว่า พบผู้ติดเชื้อโควิด-19 รายแรกของดอยกลางเป็นหญิงชาวลาหู่จากหมู่บ้านดอยแหลมห่างจากบ้านปางในเพียง 6 กิโลเมตร ข่าวดังกล่าวยิ่งซ้ำเติมความทุกข์ใจ สร้างความตื่นตระหนกหวาดกลัวไปทั่วทุกหน

แห่ง เพียงไม่กี่วันต่อมา มีผู้เสียชีวิตถึงสองคนในหมู่บ้านปางใน แต่การเสียชีวิตในครั้งนี้เกิดจากโรคประจำตัว รายหนึ่งเป็นหญิงชราป่วยเป็นโรคทางเดินหายใจมานานนับปี อีกรายเป็นชายวัย 24 ปี เสียชีวิตจากภาวะการติดเชื้อในปอด ข่าวลือของการเสียชีวิตของคนทั้งสองรายถูกพูดถึงในวงกว้าง ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน แน่ใจว่าภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ ทั้งสองย่อมตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่าเสียชีวิตจากโรคโควิด-19 ตามธรรมเนียมแล้วชาวไทใหญ่จะบำเพ็ญกุศลอย่างน้อย 2 คืน ก่อนจะศพไปประกอบพิธีฌาปนกิจ แต่ในกรณีนี้มีการจัดฌาปนกิจทันทีหลังจากพบว่าเสียชีวิต นอกจากนี้เหล่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้เข้ามาประกาศกำชับไม่ให้ชาวบ้านที่ไม่เกี่ยวข้องไปร่วมพิธี ชาวบ้านหลายคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “น่าสงสารที่มาตายในช่วงนี้ ทำให้ไม่มีใครไปส่งเลย” (ป้า ล่วย, 2563) ชาวไทใหญ่เชื่อว่าการจัดพิธีศพให้ผู้ตายถือเป็นสิ่งสุดท้ายที่ผู้ที่ยังอยู่สามารถทำเพื่อตอบแทนคุณงามความดีของผู้ล่วงลับได้ ส่วนคำว่า “ไปส่ง” ในที่นี้ชาวบ้านหมายถึงการจูงศพไปทำพิธีที่ป่าช้า

ไม่กี่วันหลังจากข่าวโคมลอยที่ถูกปล่อยออกมาเป็นไวรัส ไม่ว่าจะเรื่อง ร้านอาหารบนดอยกลาง เป็นแหล่งแพร่เชื้อ เรื่องสาวลาหู่เสียชีวิตจากโควิด 19 ทั้งหมดถูกเปิดเผยหลังจากมีชาวบ้านพูดถึง และเกิดเป็นข้อถกเถียง จนมีเพจเฟซบุ๊กที่ใช้ชื่อว่า ที่นี่ดอยกลางเป็นเพจที่มักนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวบนดอยกลาง เปิดเผยข้อมูลการตรวจหาเชื้อของกลุ่มคนที่คาดว่าหน้าจะเป็นกลุ่มเดียวกับที่ไปรับประทานอาหารที่ร้านอาหารบนดอยกลางในวันที่ 18 มีนาคม ว่าตรวจไม่พบเชื้อโควิด19 พร้อมกับอธิบายความเข้าใจผิดเรื่องข่าวการติดเชื้อของหญิงสาวลาหู่ที่ไม่เป็นความจริง

อย่างไรก็ตามความเลวร้ายของเหตุการณ์นี้ไม่ได้ได้อยู่แค่เพียงความเข้าใจผิดและการคลาดเคลื่อนของข่าวที่ถูกปล่อยออกมา แต่ทว่าชาวบ้านที่กำลังตกอยู่ในสภาวะความทุกข์ทางใจความกังวลถูกซ้ำเติมด้วยความประมาทและไม่รอบคอบไม่คัดกรองข่าวสารก่อนส่งถึงประชาชนของผู้มีอำนาจทางสังคมในท้องถิ่น ผู้ที่ชาวบ้านมองว่าเป็นหน่วยงานที่น่าเชื่อถือได้

“กาหล่า” ความทรงจำอันโหดร้ายของชาวไทใหญ่จากเมืองเปียง

ชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านปางในเป็นชาวบ้านที่อพยพเข้ามาจากหลายเมืองในรัฐฉาน ร้อยละ 40 เป็นชาวไทใหญ่จากเมืองเปียง เมืองขนาดเล็กใช้เวลาเดินทางราว 3 ชั่วโมง ไปทางตอนใต้ของเชียงตุง เมืองเปียงประกอบไปด้วยหลายหมู่บ้านส่วนมากชาวบ้านเป็นชาวไตหลงและไตลื้อ หากย้อนกลับไปเมื่อสองทศวรรษที่ผ่านมา เมืองเปียงเป็นพื้นที่เปราะบาง นอกจากนี้ยังอยู่ในตำแหน่งใกล้กับชายแดนไทยเมียนมา จึงกลายเป็นจุดตั้งค่ายของกองกำลังไทใหญ่ ลาหู่ และว้า เมื่อมีการชั่งสุ่มกันของกองกำลัง รัฐบาลเมียนมาจึงส่งทหารกองทัพไปปราบเกิดเป็นสงครามกลางเมือง ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากภัยสงครามและนโยบายการบังคับย้ายถิ่นที่รัฐบาลเมียนมาใช้เพื่อตัดกำลังสนับสนุนของกองกำลังชนกลุ่มน้อย ทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ทั่วเมือง

เพียงจำต้องอพยพหนีตายไหลทะลักข้ามแดนเข้ามาในประเทศไทยบริเวณชายแดนอำเภอแม่เมาะ ส่วนหนึ่งเข้ามาสร้างบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านปางใน ปัจจุบันมีชาวไทใหญ่จากหมู่บ้านต่างๆ ของเมืองเปียง อาทิ บ้านป่อง บ้านใหม่ บ้านนาคอ บ้านปู้ บ้านหยางคำ เป็นต้น

โดยลักษณะของชุมชนบ้านปางในแล้ว เป็นชุมชนที่มีประชากรอยู่ค่อนข้างหนาแน่น ชาวบ้านส่วนมากประกอบอาชีพที่ต้องทำงานอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ทำให้ไม่ค่อยมีใครออกจากหมู่บ้านโดยไม่จำเป็น ทั้งนี้เมื่อชาวบ้านจากรัฐฉานเข้ามาอยู่รวมกันในหมู่บ้านต่างก็รู้จักมักคุ้น สนิทสนมกัน ในยามว่างชาวบ้านมักจะจับกลุ่มพูดคุยกันผ่านวัฒนธรรมการดื่มน้ำชา บ้านไหนมีคนแก่คอยต้มชาบ้านนั้นก็กลายเป็นจุดรวมพลของชาวบ้านไปจับเจ้าพูดคุยกันเสมอ เมื่อมีการจับกลุ่มพูดคุย เรื่องที่ชาวบ้านมักหยิบขึ้นมาเป็นหัวข้อในการสนทนามักจะเป็นเรื่องสถานการณ์ความเป็นไปต่างๆ ในหมู่บ้าน การพูดคุยปรึกษากันเรื่องสุขภาพแลกละเปลี่ยนไปถึงแนวทางการแสวงหาทางออกสุขภาพ และมักจะมีการพูดคุยกันถึงความทรงจำตอนที่พวกเขาอยู่ในรัฐฉานเสมอ ทั้งนี้ความทรงจำที่มักจะถูกหยิบยกขึ้นมาเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่ามีไม่กี่เรื่อง เช่น เรื่องไฟไหม้บ้านป่อง เมื่อ 40 ก่อนเกิดไฟไหม้ขึ้นที่บ้านป่องมีชาวบ้านจำนวนมากพบเจอดวงไฟประหลาดลอยมาจากป่าช้าและเผาไหม้บ้าน ชาวบ้านจนลามไปเกือบทั้งหมู่บ้าน ทั้งนี้ชาวบ้านเชื่อกันว่าเหตุการณ์นี้เกิดจากผีร้ายจากป่าช้า เพราะอาจมีชาวบ้านไปลบหลู่ผีในป่าช้า เรื่องป่าลายไล หลิงหม้ายจากเมืองไต่นำอาชีพรายขายของไปตามหมู่บ้านต่างๆ ป่าลายไลได้เข้ามาขายของในหมู่บ้านหยางคำจากนั้นก็เกิดล้มป่วย และสิ้นใจตายในที่สุด เนื่องจากเธอไม่มีญาติอาศัยอยู่ในบ้านยางคำเลย การส่งศพกลับไปบ้านเกิดของเธอก็ไม่มีที่นิยมในสมัยนั้น เพราะเส้นทางสัจจรลำบากมาก ชาวบ้านจึงตัดสินใจนำร่างของเธอไปฝังในหมู่บ้าน ไม่นานหลังฝังร่างเธอไป ชาวบ้านในหมู่บ้าน โดยเฉพาะเด็กเล็กต่างพากันล้มป่วยและตายหลังจากป่วยแค่เพียงหนึ่งถึงสองวัน โดยไม่ทราบสาเหตุ ชาวบ้านเล่าว่าหมอพื้นบ้านสมัยนั้นถูกเชิญไปรักษาเด็กจนทั่วหมู่บ้าน จนหมอพื้นบ้านไม่ได้นอน จนกระทั่งมีหญิงคนหนึ่งหมู่บ้านมีอาการคล้ายผีเข้า เธอวิ่งรอบหมู่บ้านพร้อมกับบอกว่าป่าลายไลกลับมาแล้วจะไปซื้อของป่าลายไล เหตุการณ์นี้ทำให้ชาวบ้านจับต้นชนปลายเดากันไปว่าที่เด็กเล็กล้มป่วยและตายเพราะผีของป่าลายไล เนื่องจากตามธรรมเนียมแล้วไม่ฝังศพคนนอกหมู่บ้านในป่าช้าของคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงเชิญพระเกจิชื่อดังรูปหนึ่งมาทำการขุดหลุมและนำร่างของป่าลายไลขึ้นมาเผา ว่ากันว่าในระหว่างที่ขุดร่างป่าลายไลขึ้นมา รูปร่างผิวพรรณของป่าลายไลไม่ต่างจากคนที่กำลังหลับ หน้าซำเล็บมือเล็บเท้า ผมของเธอก็ยังยาวกว่าตอนที่นำร่างเธอไปฝังทั้งๆ ที่ร่างของเธออยู่ในหลุมศพมาเป็นเวลานาน

นอกจากเรื่องความเจ็บป่วยที่เกิดจากผีแล้ว เหตุการณ์ที่ชาวบ้านมักพูดถึงคือ เหตุการณ์การล้มตายของสัตว์เลี้ยงที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ เพราะชาวไทใหญ่ในรัฐฉานสมัยก่อนไม่เพียงแต่เลี้ยงสัตว์ในเพื่อประกอบอาหาร แต่การเลี้ยงสัตว์แสดงถึงความมั่นคง แสดงถึงฐานะความเป็นอยู่ของ

ครอบครัวนั้นๆ ครอบครัวไหนมีสัตว์เลี้ยงจำนวนมากเท่าไรก็ยิ่งแสดงว่าครอบครัวนั้นมีฐานะดีมากเท่านั้น สัตว์ที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยงกันในสมัยนั้น ได้แก่ หมูดำ ไก่เปิด วัว ควาย

ป่าแป๋หญิงจากบ้านใหม่เมืองเปียงมั่งเล่าถึงเหตุการณ์ที่ชาวบ้านสูญเสียสัตว์ที่เลี้ยงที่เลี้ยงไว้ว่า ตอนที่เธอยังเป็นสาว ครอบครัวของเธอค่อนข้างมีฐานะในหมู่บ้าน เพราะบ้านเธอมีที่ทำกินกว้างขวาง บ้านของเธอเลี้ยงสัตว์ขายให้กับพ่อค้าจากเมืองเชียงตุง ซึ่งมีทั้ง หมู วัว ควาย ไก่ เปิด ห่าน ลำพังสมาชิกในครอบครัวไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึงจึงจำเป็นต้องจ้างชาวบ้านมาช่วยเลี้ยง ไม่เพียงแต่ครอบครัวของเธอเท่านั้นที่มีสัตว์เลี้ยงจำนวนมาก บ้านของชาวบ้านในหมู่บ้านทุกบ้านต่างก็เลี้ยงสัตว์ไว้ประกอบอาหาร แลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นเช่น ข้าว น้ำมัน เกลือ กับกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ อาข่า แต่แล้วในปี พ.ศ. 2503 สัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้ พวกมันล้มตายอย่างไม่ทราบสาเหตุ ล้มตายแบบยกเล่า โดยก่อนหน้านั้นสัตว์ก็ไม่ได้มีอาการอะไรมาก่อน เมื่อเธอได้พูดคุยกับชาวบ้านในละแวกเดียวกันก็ปรากฏว่าสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านคนอื่นต่างก็มีชะตากรรมเดียวกัน เธอและคนงานพยายามช่วยกันแยกสัตว์ที่ล้มตายออกจากสัตว์ที่ยังมีชีวิตอยู่ แต่ก็ไม่ช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น สัตว์ยังคงล้มตายทุกวัน ชาวบ้านต่างพากันเดือดร้อน หน้าซำสัตว์ที่ตายไปก็ไม่มีใครกล้านำไปประกอบอาหาร เพราะกลัวจะเป็นอันตรายต่อร่างกาย ด้วยในบริบทสังคมเมียนมาสมัยนั้น การพัฒนาต่างๆของภาครัฐยังไม่สามารถส่งผลกระทบต่อที่อยู่ห่างไกลได้ ชาวบ้านจึงได้แต่สงสัยและตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดขึ้น (สัมภาษณ์ ป้าแป๋ เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2563)

ท่ามกลางความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น ผลผสมผสานกับความไม่รู้ต้นสายปลายเหตุของเหตุการณ์เลวร้าย แม้กระทั่งรัฐบาลอันเป็นองค์กรใหญ่ที่สุดที่ควรมีหน้าที่ดูแลประชาชน ช่วยแก้ไขหรือไขความข้องใจเมื่อประชาชนเผชิญกับปัญหา กลับทิ้งให้พวกเขาอยู่อย่างคนที่ไร้การคุ้มครองจากรัฐเผชิญกับความทุกข์ใจเพียงลำพัง พวกเขาจึงจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัย หมอดูที่อ้างเป็นร่างทรงของเจ้าเสื้อข่านฟ้า¹ เพื่อทำนายทายทักถึงต้นเหตุของโรคที่เกิดขึ้นกับสัตว์เลี้ยงของพวกเขา หมอดูประจำหมู่บ้านทำนายว่าเหตุการณ์ที่แสนเลวร้ายที่กำลังเกิดขึ้นเป็นสัญญาณเตือนจากเบื้องบน เจ้าเมืองผู้ก่อสร้างเมืองไต่เพื่อให้ลูกหลานได้อยู่สบาย แต่บัดนี้บ้านเมืองที่ท่านเสียสละเลือดเนื้ออุทิศจิตวิญญาณกับกำลังลูกเป็นไฟ การเข่นฆ่า ข่มขืน เอาไรดเอาเปรียบเกิดขึ้นอย่างไม่น่าให้อภัย เจ้าเมืองจึงจำเป็นต้องบันดาลให้เกิดอาเพศ ส่งสัญญาณเตือนสติให้มนุษย์รู้ว่ากำลังหลงอยู่กับอำนาจลาภยศ บทลงโทษจะยิ่งทวีคูณความรุนแรงขึ้นและต่อไปอาจจะเป็นตัวมนุษย์เองที่ต้องล้มตาย

การทำนายของหมอดูประจำหมู่บ้านคล้ายคลึงกับพระสงฆ์ชื่อนั้นตะ เกจิชื่อดังของในเมืองเปียงสมัยนั้น ที่ทำนายว่าอาเพศที่อุบัติขึ้นเป็นเพราะการลงโทษจากมีผู้อำนาจเหนือมนุษย์ โดยท่านเรียกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นว่า “กำหล้า” เป็นภาษาที่ชาวไทใหญ่ใช้เรียก สิ่งที่ทำให้เกิดการ

¹ เจ้าเสื้อข่านฟ้า เป็นบุคคลที่ชาวไทใหญ่เชื่อว่าวิบุรุษของชาวไทใหญ่ ผู้ที่รวบรวมชาวไทใหญ่เข้าด้วยกันและสร้างผืนแผ่นดินไต่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทใหญ่

ล้มตายของสิ่งมีชีวิตจำนวนมาก โดยไม่สามารถบอกสาเหตุได้ ส่วนมาก “กำหล้า” มักมาคู่กับคำว่า “โหม้ย” ที่แปลว่า สูญพันธุ์ เมื่อนำสองคำมารวมกันจึงสามารถแปลได้ว่าการล้มตายจนทำให้สูญพันธุ์ และการที่สัตว์ล้มตายด้วยกำหล้าในครั้งนี้ไม่ใช่ครั้งแรก เพราะในอดีตเองก็มีเหตุการณ์แบบนี้เช่นเดียวกัน พระสงฆ์และผู้นำชุมชนจึงต้องการจัดทำพิธี จุดเทียนกำหล้า 3 คืบ เพื่อปิดเป้าความชั่วร้ายออกจากหมู่บ้าน อีกทั้งมีการขึ้นหอเจ้าเมืองประจำหมู่บ้านเพื่อขอขมาลาโทษในความผิดที่ชาวบ้านอาจได้ร่วมก่อขึ้น (สัมภาษณ์ ป้าข่อง เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2563)

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่าหลังจากทำพิธีแล้วสถานการณ์ความทุกข์ใจก็เริ่มคลี่คลาย สัตว์ที่ล้มตายเริ่มมีจำนวนน้อยลงจนเข้าสู่สภาวะปกติจากประสบการณ์การเผชิญหน้ากับโรคระบาดในสัตว์เลี้ยงหรือที่ชาวไทใหญ่ในคำนิยามว่า “กำหล้า” อนึ่งแสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์ที่พวกเขาเคยเผชิญนั้นไม่ได้เพิ่งอุบัติขึ้นมาใหม่ แต่เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นมาหลายยุคหลายสมัยจนมีการนิยามความหมาย และทางออกในการจัดการกับสถานการณ์ดังกล่าว เมื่อนำเอาคำบอกเล่าของชาวบ้านมาวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้ว การเรียกโรคที่อุบัติขึ้นระบาดจนทำให้เกิดการเสียชีวิตของสิ่งมีชีวิตจำนวนมากเช่นนี้ ดูคล้ายคลึงกับงานของ B.J. Terwiel 1987 ในหนังสือเรื่อง Asiatic Cholera in Siam: Its First Occurrence and the 1820 Epidemic ให้ความหมาย “ห้า” ที่คนมักเข้าใจผิดว่าเป็นโรค แต่ที่จริงแล้ว คำว่า “ห้า” ใช้เรียกโรคระบาดร้ายแรงที่ทำให้คนตายจำนวนมาก เช่น กาฬโรค ไข้ทรพิษ อหิวาตกโรค (B.J. Terwiel, 1987 อ้างใน ชาติชาย มุกสง, 2547)

มุมมองและการสร้างเกราะป้องกันโรคโควิด -19 ของชาวไทใหญ่บ้านปางใน

ปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 ในขณะที่ยอดผู้ติดเชื้อในไทยสูงขึ้น พบผู้ป่วยรายใหม่เฉลี่ยหลักร้อยต่อวัน สถานการณ์ยิ่งแปรลงเมื่อพบว่าบุคลากรทางการแพทย์ เช่น หมอ พยาบาล หรือผู้ที่ต้องทำงานใกล้ชิดกับผู้ติดเชื้อติดเชื้อจากผู้ป่วย ทำให้ระบบการดูแลผู้ป่วยติดเชื้ออ่อนแอลง และต้องยอมรับว่าในโลกปัจจุบันการนำเสนอข่าวและส่งข่าวสารไปยังประชาชนเป็นเรื่องที่สามารถทำได้อย่างรวดเร็ว จนเรียกได้ว่า นาที่ต่อนาที่ ในบางครั้งข่าวที่ถูกส่งต่อกันในสังคมมีทั้งข่าวจริงและข่าวปลอม สิ่งนี้ยิ่งตอกย้ำซ้ำเติมความรู้สึกไม่ปลอดภัยของผู้คน

สถานการณ์ในบ้านปางในก็ขุ่นมัวไม่แพ้กัน แม้ชาวบ้านส่วนมากในหมู่บ้านยังทำงานเป็นปกติ แต่เมื่อว่างจากงาน เหล่าชาวบ้านก็จับกลุ่มพูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 กิจกรรมที่ชาวบ้านปฏิบัติเป็นประจำในหมู่บ้านบางกิจกรรมก็ต้องหยุด เช่น กิจกรรมเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ของชาวไทใหญ่ที่นับถือศาสนาคริสต์ การเข้าวัดทำบุญในวันพระก็ต้องหยุด เพราะเป็นประกาศจากทางผู้นำหมู่บ้าน ลูกหลานของชาวบ้านที่เดินทางกลับมาอยู่บ้านก่อนการสั่งห้ามกลับมาก็ต้องถูกผู้นำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเข้ามาซักถามประวัติการเดินทาง และเข้าสู่กระบวนการกักตัว ในบางครั้งการทำงานของผู้นำและเจ้าหน้าที่ก็

นำมาซึ่งความขัดแย้งกับชาวบ้านในชุมชน ดังที่ ชาวบ้านคนหนึ่งตัดพ้อต่อว่าเหล่าผู้นำและเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาขับไล่ลูกชายของเขาที่เพิ่งเดินทางกลับมาจากค่ายทหารแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ เพราะอยู่ในช่วงที่ถูกลอยตัวให้กลับบ้าน พลทหารดังกล่าวอ้างว่าตอนที่อยู่ในค่ายตนและเหล่าเพื่อนๆ ก็ไม่ได้ออกไปไหน และในค่ายยังมีการตรวจวัดไข้ที่รัดกุมกว่าที่อื่น แต่ทำไมเขาถึงกลับมาเยี่ยมบ้านที่เป็นสถานที่ที่เขามีสิทธิกลับมาอยู่ในทุกครั้งไม่ได้ แม้เขาจะยอมกักตัวเพื่อเฝ้าระวังโรค แต่ก็ได้รับคำปฏิเสธเพราะเหล่าผู้นำเห็นควรว่าเป็นอันตรายให้ออกจากหมู่บ้านไปโดยทันที แม้การกระทำดังกล่าวจะเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในหมู่ชาวบ้านถึงการกระทำที่ไม่เหมาะสมของเหล่าผู้นำ แต่เหล่าผู้นำและเจ้าหน้าที่ก็ยังยืนยันกรานที่จะใช้มาตรการนี้ต่อไป

บรรยากาศในหมู่บ้านเป็นไปด้วยความตึงเครียด ชาวบ้านไม่เพียงแต่ทุกข์ใจกับโรคระบาด แต่ยังต้องทำตามมาตรการที่ขัดต่อบริบทความเป็นอยู่อย่างไม่สามารถต่อรองได้ ท่ามกลางอึดอัดใจเหล่าชาวบ้านและผู้นำทางพิธีกรรมร่วมปรึกษาหารือกับผู้นำชุมชน (ที่เป็นชาวไทใหญ่) เพื่อนำพิธีกรรม “จุดเทียนกำหล้า” กลับมาจัดอีกครั้ง แม้ว่าสถานการณ์ต่างกัน เพราะสมัยก่อนพิธีนี้ถูกจัดขึ้นเพราะสัตว์ล้มตาย แต่สิ่งที่เกิดขึ้น ณ ตอนนี้อย่างไรก็ตามสิ่งที่เคยเกิดกับชาวบ้านตอนที่เมียนมา แคะเปลี่ยนจากการล้มตายของสัตว์มาเป็นการล้มตายของมวลมนุษยชาติ ชาวบ้านจึงผูกโยงเรื่องราวปัจจุบันกับอดีตและเรียก การระบาดของโควิด-19 ว่าเป็น “กำหล้าคน” และนำเอาแนวคิดสาเหตุแห่งการเกิดโรคจากอดีตอธิบายใหม่ว่า ที่เกิดโรคระบาดเช่นนี้ เพราะฝีมือของมนุษยชาติ เพราะมนุษยชาติทำผิดกฎธรรมชาติ เห็นแก่ได้ ใช้อำนาจในทางที่ผิด การเอารัดเอาเปรียบ การข่มเหงทำเรื่องผิดธรรมชาติต่อสรรพสัตว์ ทำให้สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติต้องลงโทษเอาคืนมนุษยชาติจอมโอหัง

พิธีจุดเทียนกำหล้าถูกเตรียมโดยชาวบ้านที่เป็นผู้ชาย โดยมีกำหนดการจัดพิธีถูกจัดขึ้นในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2563 เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมในระหว่างทำพิธีทั้งสามวันทางหมู่บ้านจะไม่อนุญาตให้คนในหมู่บ้านออกจากหมู่บ้าน รวมไปถึงไม่อนุญาตให้คนนอกเข้ามาในหมู่บ้านด้วยไม่ว่ากรณีใดๆ (รวมถึงผู้นำที่เป็นคนไทยวนและเจ้าหน้าที่ อสม.) จากนั้นมีการนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 5 รูป มาตั้ง “ใจบ้าน” หรือ “ใจบ้าน” เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของผีเจ้าบ้านผู้ที่จะคุ้มครองคนในหมู่บ้าน ใจบ้านมีลักษณะบ้านขนาดเล็กยกสูงชั้นบนเรียกว่า “หอใจบ้าน” มีบันไดพาดเพื่อขึ้นไป โดยบนหอใจบ้านเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีเฉพาะผู้ชายที่สามารถขึ้นไปได้ มุมเสาทั้งสี่มุมมีต้นกล้วยและใบมะพร้าวหมัดติดเสาวไว้ มีการโยงสายสิญจน์รอบหอใจบ้าน เมื่อเริ่มพิธีชาวบ้านทุกหลังคาเรือนในหมู่บ้านต่างมารวมกัน ณ บริเวณใจบ้าน เพื่อเข้าร่วมพิธีฟังพระสงฆ์สวด พร้อมกับนำของบูชาดอกไม้เทียนข้าวตอกใส่ลงถาดที่ถูกจัดเตรียมไว้ ในคืนเดือนมืดท่ามกลางคมเงียบสงัดของหมู่บ้านกลางป่า เสียงสวดมนตร์ของพระสงฆ์ชาวไทใหญ่ดังไปทั่วทั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านนั่งเรียงกันหันหน้าเข้าหาหอใจบ้านพนมมือไหว้ ฟังเสียงสวดตามเหล่าพระสงฆ์ พิธีกรรมใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง หลังจากนั้นชาวบ้านก็แยกย้ายกลับบ้านของตัวเอง

เช้าวันต่อมาในขณะที่ชาวบ้านส่วนหนึ่งจัดเตรียมทำความสะอาดหอบ้านสำหรับพิธีกรรมในตอนกลางคืน ลุงเจนคำ ผู้นำพิธีกรรมและชาวบ้านผู้ชายหลายคนกำลังนำของ เช่น ไก่ต้ม เหล้าขาว บุหรี่ หมาก เดินขึ้นไปเช่นไหว้เจ้าเมืองประจำหมู่บ้านที่ชาวบ้านสร้างขึ้นและอัญเชิญเจ้างาคำ วีรบุรุษชาวไทใหญ่มาประทับ เพื่อขอให้เจ้าเมืองช่วยบดเป่าให้โรคร้ายไปให้ไกลและคุ้มครองป้องกันคนในชุมชน ในตอนบ่ายชาวบ้านผู้ชายเริ่มเดินทางไปตักทรายในลำห้วยที่ไหลผ่านกลางหมู่บ้าน เพื่อนำกลับไปทำเจดีย์ทราย 5 ยอด ส่วนผู้หญิงนำ กระเทียม พริกแห้ง เกลือ เมียงหมัก ใบฝรั่ง ขึ้นก ส้มป่อย มาร้อยเข้ากับเชือกแล้วนำไปแขวนไว้บริเวณประตูรั้วบ้าน

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังสานตุ้งไม้ไผ่ขนาดประมาณ 1 เมตร นำไปปักไว้หน้ารั้วบ้าน พี่มนหญิงสาววัย 40 ปี เธอมีความสามารถในการเย็บผ้า เธอเรียนรู้การเย็บหน้ากากอนามัยจากสื่อออนไลน์ เธอเอาผ้าที่เธอมีมาเย็บเป็นหน้ากากผ้าแล้วแจกจ่ายให้กับชาวบ้านที่มาร่วมพิธีจุดเทียนกำห้ำ ในขณะที่ยังมีชีวิต นำเอาเมล็ดลวด (ลวด ในภาษาไทยใหญ่ แปลว่า รอด ลักษณะมีเปลือกแข็งสีดำ สมัยก่อนชาวบ้านในรัฐฉานนิยมให้ทหารกองกำลังไทใหญ่นำติดตัว เพราะเชื่อว่าจะทำให้รอดตายจากสงคราม) มาแจกให้ชาวบ้านตามบ้านเรือน นอกจากนั้นชาวบ้านยังแลกเปลี่ยนพืชผักที่มีสรรพคุณป้องกันการเป็นหวัด เช่น ต้นกระเพรา มะนาว ตะไคร้ หลังจากชาวบ้านได้รับชมวิดีโอของนางหมวยหอม หญิงไทใหญ่จากเมืองลำเลี้ยวไลฟ์ผ่านทางเฟซบุ๊กส่วนตัว อธิบายถึงวิธีป้องกันตัวเองจากไข้หวัดโดยการบริโภคสมุนไพรที่หาได้จากในครัวเรือน

ผลจากการเผชิญกับความหวุ่นวิตกกังวลว่าตนเองหรือสมาชิกในครอบครัวที่ทำงานอยู่ในพื้นที่เสี่ยงจะตกเป็นเหยื่อของโรคร้าย รวมถึงภาษา วิธีการ ในการอธิบายสาเหตุแห่งการอุบัติขึ้นของโรคโควิด -19 ที่สังคมทั่วโลกรวมถึงสังคมไทยกำลังนำเสนอออกมาแตกต่างจาก ค่านิยม ความเชื่อ และอยู่นอกเหนือโลกทัศน์ของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านต้องเผชิญกับความไม่เข้าใจ ในโลกของชาวบ้าน “ไวรัส” เป็นสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่คุ้นเคยที่พวกเขาเพิ่งเคยได้ยิน การอธิบายกระบวนการกลายพันธุ์ของไวรัส รวมไปถึงการจำแนกชื่อเรียกต่างๆ นานา เป็นเรื่องที่ซับซ้อนเกินกว่าชาวบ้านจะเข้าใจ แต่กระนั้นชาวไทใหญ่บ้านปางในเองก็มีวิธีในการอธิบายโรคและสาเหตุแห่งการเกิดโรคตามวัฒนธรรม ความเชื่อและประสบการณ์ที่พวกเขาเคยพบเจอ รวมถึงมีวิธีในการรับมือที่สัมพันธ์กับจักรวาลวิทยาในโลกทัศน์ของพวกเขาเอง

บทสรุป

จากโลกทัศน์การมอง สุขภาพ โรค และความเจ็บป่วยที่ต่างกันระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่หน่วยงานสาธารณสุขของรัฐที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดการอธิบายสาเหตุ ค้นหาวิธีป้องกันและทางออกปัญหาเกี่ยวกับโรคที่แตกต่างกันนี้ ที่ผ่านมามีนักมานุษยวิทยาหลายท่านศึกษาและนำเสนอประเด็นดังกล่าวมานำเสนอเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับคนในสังคมมากขึ้น อย่างเช่นงานของ วิลเลียม อัลแลม ริเวอร์ส 1924 อธิบายการรักษาความเจ็บป่วยขึ้นอยู่กับโลกทัศน์ กล่าวคือ ความ

เชื้อของสังคมเกี่ยวกับการเกิดโรคและสาเหตุของความเจ็บป่วย โดยมีโลกทัศน์ 3 ประการ ได้แก่

- 1) โลกทัศน์แห่งเวทมนตร์ เชื่อว่าสาเหตุความเจ็บป่วยเกิดจากการปล่อยพลังเวทมนตร์ใส่ตัวผู้ป่วย วิธีการป้องกันและรักษาจึงจำเป็นต้องใช้เวทมนต์คาถาเช่นเดียวกัน
- 2) โลกทัศน์ศาสนา ซึ่งเชื่อว่าการเกิดโรคมียาสาเหตุมาจากพลังเหนือธรรมชาติ การป้องกันและรักษาจึงมักมีการวิงวอนขอให้พลังเหนือธรรมชาติมารักษา
- 3) โลกทัศน์ธรรมชาติ เชื่อมาโรคเกิดจากกระบวนการธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์ที่เป็นเหตุเป็นผลจากธรรมชาติ การรักษาจึงต้องรักษาตามวิธีธรรมชาติที่โรคเกิดขึ้น (William Hallam, 1924 อ้างใน ญัฐยา สมวะเวียง, 2556) ทำนองเดียวกับนักมานุษยวิทยาการแพทย์ อย่าง Evans Pritchard (1937) ที่พยายามศึกษาถึงการให้ความหมายกับโรคผ่านแนวคิดโครงสร้างหน้าที่ ฮิวสัน เสนอว่าแม้ชาวอะชานเต้ ในแอฟริกาจะไม่ได้มีแนวคิดการเกิดโรคที่วางอยู่บนความเป็นเหตุเป็นผลแบบวิทยาศาสตร์ แต่เมื่อนำเอาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาพิจารณาร่วมด้วยก็จะเห็นว่าระบบคิดแบบชาวบ้านมีความกลมกลืนเป็นเหตุเป็นผลของระบบวิธีคิดและระบบสังคมที่มีความเชื่อเหล่านั้นอยู่ (Evans Pritchard, 1937 อ้างใน โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2549) ในขณะที่ อิศราพร จันทรทอง (2538) ศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีแก้ลมของชาวกูย จังหวัดสุรินทร์ พบว่าพิธีแก้ลมมีบทบาทต่อปัจเจกบุคคลและต่อชุมชน ในระดับปัจเจกบุคคลพิธีนี้กลายเป็นที่พึ่งทางใจในสถานการณ์วิกฤตที่ชาวบ้านเผชิญกับความเจ็บป่วย ในระดับชุมชนพิธีนี้มีบทบาทในการรักษาโรคเป็นสิ่งที่คอยควบคุมคนในสังคม พร้อมทั้งระบายนความกดดันความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ประชาธิป กะทา (2549) ให้ความเห็นว่าสำหรับชาวบ้านสุขภาพถูกผูกโยงกับโลกแห่งความศักดิ์สิทธิ์และสิ่งเหนือธรรมชาติ มนุษย์ควรปฏิบัติตัวให้อยู่ในศีลธรรมไม่ก้าวล่วงกฎและข้อห้ามทางสังคม อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกคนรอบข้างและสิ่งแวดล้อม แต่ในทางการแพทย์สมัยใหม่สุขภาพเป็นเรื่องพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคและความเจ็บป่วยของปัจเจกบุคคล เมื่อสุขภาพถูกนิยามออกมาต่างกันจึงไม่แปลกที่จะเกิดความขัดแย้งเห็นต่างของคนสองกลุ่มนี้ เช่นเดียวกับ พัฒนา กิติอาษา (2549) ยกตัวอย่างการตั้งคำถามกับโชคชะตาของชายเลี้ยงควายคนหนึ่งที่ดินไปเหยียบกับระเบิดทำให้ขาขาด โดยที่ควายของเขานั้นไม่ได้รับบาดเจ็บแม้แต่น้อย ชายหนุ่มมีคำถามหลังจากประสบกับอุบัติเหตุว่า ทำไมต้องเป็นเขาเองที่ต้องเสียขา ทำไมไม่เป็นควาย การตั้งคำถามของชายหนุ่มสะท้อนให้เห็นถึงระบบความเชื่อโชคลางและเคราะห์กรรม สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านที่มีค่านิยม ความเชื่อ วิธีชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นมีการอธิบายความเจ็บป่วยและตั้งคำถามต่อสาเหตุแห่งการเกิดโรคต่างจากระบบการแพทย์สมัยใหม่

เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านปางใน การที่ชาวไทใหญ่จัดพิธีกรรมการจุดเทียนกำห้ำเป็นระยะเวลาจำนวนสามคืน หากพิจารณาผ่านหลักการและเหตุแบบวิทยาศาสตร์จะพบว่าการประกอบพิธีดังกล่าวไม่ได้ช่วยให้สถานการณ์การระบาดของโรคโควิด -19 เบาลง แต่กลับเป็นการสร้างความเสี่ยง เนื่องจากเกิดการชุมนุมของคนจำนวนมาก แต่หากนำเอาบริบทความทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมเกี่ยวกับสุขภาพของชาวไทใหญ่มารวมกับ

สถานการณ์ความไม่ลงรอยกันระหว่างผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขกับชาวบ้านในชุมชน มาพิจารณาจะพบว่าการทำพิธีดังกล่าวเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับโลกทัศน์และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ นอกจากนี้การทำพิธีจุดเทียนกาหล้าต้องทำการปิดหมู่บ้าน ไม่ใช่คนภายนอกเข้ามาเยี่ยมยามในพื้นที่ซึ่งอาจจะแสดงถึงการโต้กลับที่เจ้าหน้าที่รัฐบังคับใช้มาตรการที่ไม่เป็นธรรมกับชาวบ้าน

จากจุดเริ่มต้นการค้นพบผู้ติดเชื้อรายแรกจากประเทศจีน จนถึงการระบาดของโคโรนาไวรัสสายพันธุ์ใหม่ หรือ ชื่อใหม่ในชื่อ โควิด -19 ในระยะเวลาเพียงไม่กี่เดือน ปัจจัยหลักที่ทำให้การระบาดนี้ลุกลามอย่างรวดเร็วเพราะความสะดวกของการเดินทางของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์ ไปจนถึงการวางแผนรับมือของนานาประเทศที่เข้มข้นแตกต่างกันออกไป ประเทศไทยเองเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของไวรัสดังกล่าว ด้วยความตื่นตัวของภาคประชาชนทำให้รัฐบาลต้องออกมาตรการต่างๆ เพื่อสกัดและจำกัดพื้นที่การแพร่ระบาดของโรค เมื่อมาตรการถูกคิดและออกแบบมาจากรัฐส่วนกลางทำให้กลุ่มเป้าหมายสำคัญที่รัฐต้องให้การคุ้มครองคือ คนไทยในสังคมเมืองชนชั้นกลางของกลุ่มชนชั้นทางสังคม ทำให้ผู้คนมากมายในสังคมชนบทที่อยู่ห่างไกลถูกมองข้าม ไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าอย่างเท่าเทียม มาตรการสำคัญต่างๆถูกออกแบบมาให้เอื้อต่อกลุ่มคนที่มีศักยภาพในการเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ชาวไทใหญ่บ้านปางในกว่า 1,000 คน ส่วนใหญ่พวกเขาไม่มีสถานะเป็นพลเมืองไทย เนื่องจากอพยพมาจากรัฐฉานมาตั้งรกรากในหมู่บ้านในบริเวณชายแดน ที่ผ่านมพวกเขาได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด -19 แม้ที่ผ่านมายังไม่พบผู้ติดเชื้อในหมู่บ้าน แต่การประคองข่าวที่มีทั้งข่าวที่เป็นจริงและข่าวปลอมสร้างความหวั่นวิตกแก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก

สำหรับชาวบ้าน มาตรการที่ออกมาจากรัฐเป็นเพียงมาตรการเลื่อนลอยไม่เหมาะสมกับสภาพบริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมที่พวกเขาอาศัยอยู่ ด้วยศักยภาพและข้อจำกัดหลายอย่างทำให้พวกเขาไม่สามารถทำตามมาตรการเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่ หน้าที่ยังถูกซ้ำเติมความทุกข์ใจโดยระบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่คำนึงถึงวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ใช้อำนาจที่มีบีบบังคับให้ชาวบ้านทำตามมาตรการอันสวยงามของรัฐไทย นำมาซึ่งความไม่สบายใจจนเกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม แม้ชาวบ้านจะตกอยู่ในช่วงเวลาอันยากลำบาก รู้สึกเหมือนถูกทอดทิ้งให้เผชิญปัญหาเพียงลำพัง ชาวบ้านไม่ได้ยอมจำนนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น แม้พวกเขาจะไม่เข้าใจถึงโรคและสาเหตุของการเกิดขึ้นของโรคตามคำอธิบายแบบวิทยาศาสตร์ที่ล้าสมัย พวกเขาจึงนำเอาความทรงจำจากประสบการณ์ที่เคยเผชิญตอนที่ยังอยู่ในรัฐฉาน นำเอามาเชื่อมโยงกับโลกทัศน์ความเชื่อตามวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของตนเอง เกิดเป็นกระบวนการวิธีการรับมือกับโรคและความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางใจในแบบของพวกเขาเอง แสดงให้เห็นว่าชาวไทใหญ่บ้านปางในไม่ได้รอคอยความช่วยเหลือจากรัฐบาลหรือหน่วยงานทางสังคมที่เกี่ยวข้องเพียงอย่างเดียว สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพที่พวกเขามี รูปแบบวิธีการ

เอาตัวรอดจากการสถานการณ์ที่บีบคั้น และไม่ได้อยู่เป็นภาระของรัฐตามที่ชนชั้นปกครองเข้าใจ
 อย่างไรก็ดีรัฐบาลกลางหรือหน่วยงานในระดับท้องถิ่นควรให้ความสำคัญเล็งเห็นถึงข้อจำกัด ความ
 บกพร่องของวิธีการแก้ไขปัญหา เข้าใจและมองพวกเขาในฐานะคนชายขอบที่มีตัวตนและควร
 ยกระดับสนับสนุน องค์ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ นำไปพัฒนาร่วมกับ
 ชาวบ้าน เพื่อออกมาตรการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านตามบริบทสังคมที่พวกเขาอยู่เมื่อเผชิญกับ
 ปัญหาครั้งต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (27 พฤษภาคม 2563). กรมควบคุมโรค. เข้าถึงได้จาก โรคติดเชื้อไวรัสโคโร
 นา 2019 (COVID-19): <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/situation.php>
- กรุงเทพธุรกิจ. (17 มีนาคม 2563). กรุงเทพธุรกิจ. เข้าถึงได้จาก ย้อนประวัติศาสตร์ Pandemic (โรคระบาดใหญ่)
 สะเทือนโลก: <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/870449>
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2550). วัฒนธรรม สุขภาพ กับการเยียวยา : แนวคิดทางสังคมและมานุษยวิทยา
 การแพทย์. นนทบุรี: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ .
- ณัฐยา สมวะเวียง. (2556). การแพทย์พื้นบ้านกับการรักษา "ความบ้า" ในสังคมไทยภาคเหนือ. วารสารสังคมวิทยา
 มานุษยวิทยา, 67-91.
- นารี จิตรรักษา. (2548). รายงานการศึกษาองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ กรณีศึกษา "สบ
 ยอน". กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ประชาติป กะทา. (2549). สุขภาพ โรค การเจ็บป่วย: มุมมองทางมานุษยวิทยาการแพทย์. หมออนามัย ปีที่ 15
 ฉบับที่ 4, 58-61.
- พัฒนา กิติอาษา. (2544). ทรเจ้าเข้าผีในวัฒนธรรมสุขภาพไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การ
 มหาชน).
- พิมลกลัย เดชะชัย. (2563). จังหวัดเชียงใหม่ ปิดสถานบริการ สถานประกอบการ ห้างร้าน 28 กลุ่ม เป็นการ
 ชั่วคราว ยกระดับมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัส COVID - 19. กรุงเทพมหานคร: สำนักข่าว
 แห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์.
- ภาควิชาจุลชีววิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล. (30 มกราคม 2563). คณะแพทยศาสตร์ศิริราช มหาวิทยาลัยมหิดล.
 เข้าถึงได้จาก ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 :
<https://www.si.mahidol.ac.th/th/healthdetail.asp?aid=1410>

ชาติชาย มุกสง. (2547). ใช้หัวदनกในมิติวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.

สายหยุด เกิดผล. (2528). การบริหารกองทัพกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิศราพร จันทร์ผ่อง. (2538). บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมของชาวกูย บ้านสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบจังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Corporation, B. B. (2563, พฤษภาคม 28). BBC NEWS. Retrieved from โควิด-19 : แผนที่ อินโฟกราฟิก ยอดติดเชื้อ-เสียชีวิตจากไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ทั่วโลก: <https://www.bbc.com/thai/thailand-52090088>

Evans-Pritchard, Edward Evans . (1937). Witchcraft, Oracles and Magic Among the Azande. Oxford: Oxford university.

J. Terwiel. (1987). Asiatic Cholera in Siam : Its First Occurrence and the 1820 Epidemic. Singapore: Oxford University.

Kahn, Jeffrey S. McIntosh, Kenneth. (2005). History and Recent Advances in Coronavirus Discovery. The Pediatric Infectious Disease Journal, 223-227.

Thai Public Broadcasting Service. (6 มีนาคม 2563). Thai PBS. เข้าถึงได้จาก เปิดข้อมูลผู้ติดเชื้อCOVID-19 ในไทย เคส 1 - 47: <https://news.thaipbs.or.th/content/289592>

William Hallam Rivers. (1924). Medicine, Magic and Religion. London: Priceton University.

World Health Organization. (20 May 2020). Health Topic. เข้าถึงได้จาก Coronavirus: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab-tab_1

บุคลากรกรม

ป้าแป (นามสมมุติ). (24 มีนาคม 2563). ความทรงจำในรัฐฉาน. (อาทิตย์ แผ่นบุญ, ผู้สัมภาษณ์)

พ่อเผ่าศรีวรรณ (นามสมมุติ). (20 เมษายน 2563). ความเจ็บป่วย. (อาทิตย์ แผ่นบุญ, ผู้สัมภาษณ์)

ลุงวิชัย (นามสมมุติ). (25 เมษายน 2563). การทำหน้าที่โฆษกหมู่บ้าน. (อาทิตย์ แผ่นบุญ, ผู้สัมภาษณ์)

ลุงเจนคำ (นามสมมุติ). (2 เมษายน 2563). การไหว้เจ้าเมือง. (อาทิตย์ แผ่นบุญ, ผู้สัมภาษณ์)